

Inge Bertels, *et al.*(eds), *Tussen beleving en verbeelding. De stad in de negentiende-eeuwse literatuur*, (Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2013), 320 p. ISBN 978-90-5867-969-7

Het hier besproken boek is de neerslag van een boeiend congres dat plaatsvond aan de Radboud Universiteit Nijmegen in maart 2011. Interdisciplinair en interuniversitair van opzet, had deze bijeenkomst met meer dan dertig lezingen – en nog meer interventies! – de intentie om door te dringen tot diverse aspecten van “beleving en verbeelding” tijdens de modernisering van het stadslandschap in de negentiende eeuw.

*Tussen beleving en verbeelding* – aangenaam uitgegeven in weidse typografie en opgesmukt met mooie illustraties door de Universitaire Pers Leuven – presenteert nu aan de geïnteresseerde lezer een even divers menu aan essays. Daarbij speelt het omvangrijke uitgeversteam, zoals toegelicht in de korte inleiding van het boek, bewust de interdisciplinaire kaart (p. 7), en het verzamelde auteursveld van letterkundigen, cultuurhistorici, kunstwetenschappers en architectuurhistorici zetten deze claim daadwerkelijk kracht bij. Tegelijk is gekozen voor een heldere lijn die wordt samengevat in de ondertitel van het boek: “*De stad in de negentiende-eeuwse literatuur*”. Het objectief is na te gaan wat literaire bronnen kunnen toevoegen aan onze kennis, en daarbij mogen stadshistorici en literatuurwetenschappers actief bij elkaar op visite komen (p. 9-13). Deze inhoudelijke intentie is zonder meer vernieuwend en noodzakelijk, al worden na lectuur van het boek niet alle geëvoerde verwachtingen en ambities ingelost.

Om te beginnen verdwijnt de hybride genese van het boek nooit helemaal uit beeld. Het is ongetwijfeld een geslaagde ingeving om literaire bronnen centraal te stellen, maar de gepresenteerde inhoudstafel voert die opzet niet consequent door. Te verwachten bron-technische en methodologische problemen en hangijzers die de botsing van disciplines en het gebruik van literaire teksten oproepen, worden niet gebruikt als kapstok. Eerder zijn de bijdragen, zoals op het congres, thematisch geclusterd, en wel rond drie, gekende spanningsvelden in stedelijke beeldvorming: (1) “spektakel en vertier”, (2) “groene idylle en inferno” en (3) “vreemd en vertrouwd”. Zo bieden de dertien samengebrachte essays – wisselend in omvang en kwaliteit – eens te meer een caleidoscoop van onderwerpen en benaderingen aan. De inhoudelijke finaliteit – het nut van literaire bronnen voor stadsgeschiedenis – is daarbij veelal ondergeschikt aan een ander doel of specifiek debat: een knappe, cultuurhistorische bespiegeling rond de “naturalisatie van het stadsbestaan” in het *fin-de-siècle* (van de hand van Andreas Stynen); een origineel essay over de “mise-en-scène van de wetenschap” (van Sofie Onghena); of, bijvoorbeeld, een sprankelende analyse die inzoomt op de “beleving van de Antwerpse stedelijke ruimte in revolutietijd” (van Brecht Deseure).

Pas helemaal op het einde van het boek zet experte ter zake Mary Kemperink de krijtlijnen uit van de door de editors opgezochte problematiek, namelijk: “kunnen literaire bronnen gebruikt worden voor het bestuderen van de alledaagse stadsgeschiedenis, en zo ja hoe?” (p. 294). Haar mooie essay leest daarbij als beknopte, *state of the art* over het gebruik en de moeilijkheden van literaire bronnen voor stadshistorisch onderzoek. En tegelijk is het een concrete, methodologische toepassing ter zake gericht op het blootleggen van terugkerende patronen van ruimtelijke in- en exclusie in de negentiende-eeuwse literaire verbeelding van stedelijke huisbezoeken. Na lectuur van dit hoofdstuk, wordt duidelijk hoe verschillende andere essays in dit boek in hun bronnenanalyse eigenlijk te vrij omspringen met nauwkeurig te definiëren literaire variabelen als genre, authenticiteit, auteursvisie, discours en intertekstualiteit. De specificiteit van de “literaire bron” als centraal discussiepunt, wordt verder uitgehold door het opnemen van bijdragen die eigenlijk goeddeels gebruik maken van andere bronnen (zoals Nancy Stieber die het fenomeen van ‘Oud-Holland’ analyseert via reclamemateriaal, plattegronden, briefkaarten, enzovoort) of ingaan op het gedrag, eerder dan de teksten van eigentijdse literatoren (zoals bij Bruno Notteboom die de vereniging *L’Art Public* bestudeert).

Vraag is nu: is deze kritiek heel ernstig? Ergens wel, omdat het boek zo kansen laat liggen om dieper in te gaan op het gebruik van literaire bronnen voor stadshistorisch onderzoek. Maar anderzijds zijn de uitgevers er wel in geslaagd om verschillende, boeiende essays te verzamelen die elk afzonderlijk, en op hun manier, veel leesplezier verschaffen. En dat daarbij sommige teksten wel degelijk, en ondanks al het voorgaande, de lezer uitdagen om literaire bronnen ter hand te nemen, is alleen maar meegenomen. Want wie zou op voorhand hebben bedacht dat de poëzie van de Antwerpse dichter Theodoor Van Ryswyck ons meer inzicht zou geven in processen van “mental mapping” bij de negentiende-eeuwse stedeling (zie de mooie bijdrage van Adelheid Ceulemans)? Of dat de haast vergeten romans van Lode Baekelmans een hilarische beschrijving bevatten op vroege vormen van suburbaan leven (zie het essay van Jens Van de Maele)? Of wat te denken van literatuur die mogelijk mede bepalend is geweest voor het uitzicht van kleine, Vlaamse provinciesteden (zie het stuk van Evert Vandeweghe)? Deze inzichten, en nog veel meer zullen de geboeide lezer voor enkele dagen zoet houden. En wat meer kunnen we eigenlijk van een goed boek verwachten?

*Ilja Van Damme*  
*Universiteit Antwerpen*